

Şagirdin dünyagörüşünün formalaşması, milli-mənəvi dəyərlərə yiyələnməsində müəllimin rolu əvəzsizdir. Amerikalı pedaqoq İ.Braun demişdir: “Təhsildə ən çox təsir və nüfuzə malik olan faktor müəllimdir. Beynin beyin üzərində, şəxsiyyətin şəxsiyyət üzərindəki təsirini əvəz edə biləcək bir şey hələ tapılmayıb”.

Ölkəmizdə müvəffəqiyyətlə həyata keçirilən təhsil islahatı nəticəsində vaxtilə təlimin ancaq elmlərin əsaslarının öyrənilməsinə yönələn funksiyası indi şagirdlərin həyatı bacarıqlara yiyələnməsi üçün geniş imkanların yaradılmasına istiqamətlənmişdir. Bu biz müəllimlərdən öz üzərimizdə ciddi çalışmağı, nail olduqlarımız ilə kifayətlənməməyi, işimizi yeni standartlara, təlim strategiyalarına, qiymətləndirmə mexanizmlərinə uyğun qurmağı tələb edir. Bu gün qarşımızda milli-mənəvi dəyərlərə yiyələnmiş, müstəqil, tənqidi və yaradıcı təfəkkürə malik olan gənc nəsəl yetişdirmək əsas vəzifə kimi durur. Bu vəzifələri həyata keçirmək üçün riyaziyyat müəllimləri də öz işlərini, riyazi dildə desək, yeni müstəvidə qurmalıdırlar.

Müasir dərslər və müəllim

Riyaziyyat ümumtəhsil məktəblərində tədris olunan ən mühüm və vacib fənlərdəndir. Riyaziyyatı tədris etmək üçün müəllimlərdən bu fənni, onun tədrisi metodikasını dərinləndirən bilmək tələb olunur. Mən dərslər planı hazırlayarkən ilk olaraq öz işimi mövzunun, standartın, məqsədin, iş forması və iş üsullarının, inteqrasiya imkanlarının, resursların müəyyənəşdirilməsi ilə başlayıram.

İş forması və üsullarını mövzudan asılı olaraq seçirəm ki, onların tətbiqi şagirdləri dərslər maraqlandırır, öyrənilən mövzunun dərinləndirilməsini təmin etsin, yorğunluq hallarını aradan qaldırsın, onlarda düşünmə və tədqiqatçılıq qabiliyyətini inkişaf etdirsin.

Təlim metodlarını səmərəli tətbiq etməklə hər bir şagirdi düşünməyə, öz fikrini sərbəst ifadə etməyə, başqalarını dinləməyə, lazım olan biliyi özü əldə etməyə yönəldirəm. Çalışırım ki, dərslər yorucu olmasın, onun üçün də tapşırıqları rəngarəng seçirəm. Bəzi özlərinə qapanan, utancaq, öz fikirlərini sərbəst çatdırma bilməyən şagirdlərə fərdi şəkildə tapşırıqlar verirəm. Belə şagirdlər fikirlərini şifahi şəkildə ifadə edə bilmədikləri halda yazılı şəkildə daha məntiqi formada nümayiş etdirirlər. Fərdi tapşırıqları sinifdəki şagirdlərin hər birinin düşüncə tərzinə, bilik, bacarıq və qabiliyyətinə uyğun hazırlayıram.

Qruplarla iş zamanı tapşırıqı həll edə bilmək üçün şagirdlərdə möhkəm praktiki vərdişlər yaranmayıb, onlara istiqamət verirəm, gördüyü işləri izləyirəm. Təlim prosesində şəraiti, şagirdlərin hazırlıq səviyyəsini, psixoloji xüsusiyyətlərini nəzərə alıram və işə yaradıcı yanaşıram. Yaradıcılıq və pedaqoji ustalıq müvəffəqiyyətin rəhnidir.

Müasir təlim zamanı bütün şagirdlər dərslərdə fəal iştirak edir və fikirlərini müstəqil söyləyirlər. Dərslər uğurlu alınması onu necə başlamaqdan, başqa sözlə desək, motivasiyanı necə qurmaqdan çox asılıdır. Odur ki, dərslər başlayarkən fənnə maraq yaradan, idrakı, təfəkkürü fəallaşdıran müxtəlif oyun və tapmacalardan istifadə edirəm. Bu həm sinfi, həm də şagirdləri tədqiqat aparmağa hazırlayır.

Məsələn, V sinifdə “onluq kəslər” mövzusunda tədris edərkən belə bir tapmaca söyləyirəm:

Vaxt ölçüsüdür özü,
Yaşı haqlayıb yüzü,
Adına bir “K” hərfi
Əlavə etsəniz siz,
Tam olmayan bir ədəd
Alarsınız, şübhəsiz.

Şagirdlər tapmacanın açmasını söylədikdən sonra onlara kəslər haqqında suallar verirəm:

- İndiyə qədər kəslər haqqında nə bilirsiniz?

Şagirdlərin cavablarını dinlədikdən sonra yenidən sual verirəm:

- “Kəsləri yenidən öyrənmək də məqsəd nədir?”. Bu sual şa-

girdlərin marağına səbəb olur və onlar müxtəlif cavab variantları söyləyirlər.

Şagirdləri məntiqi düşünməyə yönəltmək, axtarışlar aparmağa həvəsləndirmək üçün məsələ həllinin böyük rolu vardır. Bunu nəzərə alan riyaziyyat müəllimləri demək olar ki, hər gün dərslərdə məsələ həll etməyə çalışırlar. Mən məsələ həllini necə göldü yox, sadəcə mürəkkəbə doğru aparıram. Birinci növbədə şagirdlərdə məsələ həllinə maraq yaradırəm. Bu məqsədlə hər hansı həndəsi anlayışa, fiqura aid məsələ həll edərkən həmin fiqurların canlı müşahidəsi, tərifi, xassələri, mühüm əlamətləri haqqında şagirdlərə esse yazdırıram. Yazılmış essələrin onlarla müzakirəsini aparıram. Çalışırım ki, sinifdə canlanma yarasın. Bu zaman şagirdlər anlayışların mənalarnı, oxşar və fərqli cəhətlərini öyrənir, analiz-sintez, müqayisə etmək bacarıqlarını inkişaf etdirirlər.

Dərslərimdə fənlərarası inteqrasiyaya da geniş yer verirəm. Xüsusən riyaziyyatın ədəbiyyat və tarixlə inteqrasiyası şagirdlərin marağına səbəb olur. Riyazi anlayış və terminlərin ilk dəfə, nə vaxt və harada işlədilməsi şagirdlərdə böyük maraq doğurur. Məsələn, “Piramida” mövzusunda tədris edərkən Misir ehtimalları haqqında məlumat verirəm. “Müsbət və mənfi ədədlər” mövzusunda tədris edərkən Nizaminin “Yeddi gözəl” poeməsindən “Xeyir və Şər” hekayəsindən aşağıdakı parçanı söyləyir və onu mövzu ilə əlaqələndirirəm:

“Çin qızı söylədi: iki növcəvan
Başqa bir şəhərə oldular rəvan
Gəncin biri Xeyir, birisə Şərdir,
Onlar adları tək işlər görürdülər”.

Buradan müsbət ədədin Xeyir, mənfi ədədin isə Şər rolunda olduğu qənaəti alınır.

Müxtəlif mövzuların ədəbiyyat və tarixlə əlaqələndirilməsi də şagirdlərin fəallığını artırır, dünyagörüşünü zənginləşdirir. Təcrübəmə əsasən deyə bilərəm ki, riyaziyyatın ədəbiyyatla inteqrasiyası şagirdlərin həm də nitqinin və yaradıcı qabiliyyətlərinin inkişafına müsbət təsir edir. Q.Qaliley yazırdı: “Dünya riyaziyyat dilində yazılmış bir kitabdır, bunu ancaq həmin dilə yiyələnənlər öyrənə bilər”.

XXI əsr informasiya əsridir. Zaman təhsildə kompüter və internetin imkanlarından maksimum dərəcədə faydalanmağı tələb edir. Riyaziyyat dərslərində İKT-dən istifadəyə geniş imkanlar var. Böyük riyaziyyatçılar haqqında məlumatlar, riyazi oyunlar, çertyojlar, şəkillər və s. internetdən çox asanlıqla əldə oluna bilər. Mən öz üzərimdə işləyərək əldə etdiyim informasiya resurslarından istifadə etməklə dərslərimi daha maraqlı qurmağa çalışırım. İKT-dən istifadə ilə aparılan dərslər şagirdlərin marağını artırır, onları fəallaşdırır, dərslər daha cəlbedici olur. İKT-dən təlim prosesində əməyi yüngülləşdirən bir vasitə kimi deyil, hər bir dərslərdə qo-

yulan təlim məqsədlərinə nail olmaq üçün istifadə edirəm. Planlaşdırma zamanı dərslər hansı mərhələlərdə və nə məqsədlə kompüterin tətbiq olunmasını nəzərə alıram, slyaydlar hazırlayıram. Təcrübəmə əsasən deyə bilərəm ki, İKT-dən istifadə edərkən tədris materialı fəal və şüurlü mənimsənilir, təlimin keyfiyyəti yüksəlir və başlıcası şagirdlərin dərslər marağı artır.

İKT həm də şagirdlərdə müxtəlif sualların cavablarını tapmaq, müxtəlif məsələlərin həll yollarını bilmək üçün müstəqil axtarışlar aparmağa imkan yaradır. İnternet-

dən istifadə etməklə şagirdlər yazı bacarığı, söz ehtiyatı kimi müsbət keyfiyyət və vərdislərə yiyələnir. Təbii ki, mən şagirdlərimə sosial şəbəkələrdən düzgün istifadə etmək, başqasının təsirinə düşməmək, təlim materialları ilə maraqlanmağı tövsiyə edirəm.

Yeni ideyalar, yeni metodlar və üsullar, təlim texnologiyaları, yaradıcı, tədqiqatçı, yüksək peşəkarlıq səviyyəsinə malik olan müəllim tələb edir. Bu gün qarşımızda dərslər susan, yalnız sual verdikdə cavab verən, heç bir təşəbbüskarlıq göstərməyən dənənki şagirddən tamamilə fərqli bir insan dayanmışdır. İndi şagird bizimlə əməkdaşlıq edir, öz fikir və mülahizələrini sərbəst şəkildə bildirir, rəy söyləyir, fərqli yanaşma nümayiş etdirə bilər. Hətta müəyyən məsələlərdə bizimlə razılışmaya da bilər. Müəllim öz ixtisasını dərinləndirən bilməklə, yüksək pedaqoji, psixoloji, metodiki hazırlıq nümayiş etdirməklə bunları təşkil və idarə edə bilər. Müasir müəllim uşaqlara qayğı ilə yanaşmalı, onları başa düşməli, problemlərini, qaygılarını öyrənməklə hər birinə fərdi yanaşmağı bacarmalıdır.

Əlbəttə, müəllim təkə yeni təlim texnologiyalarını mənimsəməklə və onları öz işində tətbiq etməklə kifayətlənməməlidir. O, daim yaradıcı, tədqiqatçı və öz peşəsinin vürğünü olmalıdır. Müəllim öz fənninin gözəlliklərini, incəliklərini şagirdlərə çatdırmaqla fənnə qarşı onlarda maraq yaratmalıdır. Belə olan halda şagirdlər həm fənni, həm də onu tədris edən müəllimi sevir, onun dərslərində münəzəm iştirak edirlər. Odur ki, dərslərimdə böyük riyaziyyatçıların -filosofların riyaziyyat haqqında fikirlərindən, fənlərarası inteqrasiyadan, riyazi tapmacalardan, riyazi oyunlardan, resurslardan, rebuslardan, şeirlərdən və s. istifadə edirəm. Belə hallarda şagirdlər yorulmur, dərslər daha fəal keçir.

Məşhur Çin mütəfəkkiri Konfutsinin bir fikrini fəaliyyətimdə əsas götürürəm: “Alicənab müəllim şagirdi öyrəndə və tərbiyə edəndə onu irəliyə aparır, arxasınca dartmır, onda maraq oyadır, məcbur etmir, ona yol göstərir, lakin yolu sərbəst getməyə imkan yaradır. Nə qədər ki, o şagirdə maraq oyadır, məcbur etmir, deməli, şagirdin bilik qazanması asanlaşır. Nə qədər ki, o, şagirdə yol açır, deməli, ona düşünmək imkanı verir. Müəllimlə şagirdin arasında müstəqilliyin yaranması, şagirdə bilik qazanmanın aşılınması və düşünmək imkanının verilməsi, məhz bunlar müəllimlik məharətidir”. Məncə, bu sözlər hər bir müasir müəllim üçün fəaliyyət devizi ola bilər.

Dilbər MƏMİŞOVA,

Bakı şəhəri 238 nömrəli tam orta məktəbin riyaziyyat müəllimi, qabaqcıl təhsil işçisi